

Opinnäytetyö AMK

Kirjasto- ja tietopalvelualan koulutusohjelma

2017

Milla Salminen

**DIGITALISOITUMISEN
VAIKUTUKSET
KORKEAKOULUKIRJASTOJEN
KOKOELMAPOLITIIKKAAN**

Milla Salminen

DIGITALISOITUMISEN VAIKUTUKSET KORKEAKOULUKIRJASTOJEN KOKOELMAPOLITIIKKAAN

Tässä opinnäytetyössä tutkitaan digitalisoitumisen vaikutuksia korkeakoulukirjastojen kokoelmapolitiikkaan. Tarkoituksena on tuottaa hyödynnettävää tietoa Turun ammattikorkeakoulun kirjastolle digitalisoitumisen vaikutuksista kokoelmapolitiikkaan.

Opinnäytetyötä varten on haastateltu Haaga-Helian, Satakunnan ja Tampereen ammattikorkeakoulujen kirjastojen henkilökuntaa. Haastattelut suoritettiin puolistrukturoituina teemahaastatteluina haastateltavien työpaikoilla.

Teoriapohjana on tietoa digitalisoitumisesta ja digitalisaatiosta sekä niiden vaikutuksista kirjastoihin. Lisäksi teoriaa on kirjastojen kokoelmista ja kokoelmapolitiikasta. Teoriaosuudessa on myös kerrottu käytetyistä tutkimusmenetelmistä.

Tutkimuksen tuloksena selvisi, että digitalisoituminen on vaikuttanut laajasti korkeakoulukirjastoihin ja niiden kokoelmapolitiikkaan. Haastatelluissa kirjastoissa hankitaan paljon elektronista aineistoa. Kokoelmista suurin osa koostuu elektronisesta aineistosta, etenkin lehdet ovat enimmäkseen verkkolehtiä.

ASIASANAT:

kirjastot, digitalisoituminen, digitalisaatio, kokoelmapolitiikka

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Library and Information Services

2017 | 40

Milla Salminen

EFFECTS OF DIGITALIZATION ON ACADEMIC LIBRARIES' COLLECTION POLICIES

This thesis studies how digitalization affects the collection policies in academic libraries. Its purpose is to provide usable information about the effects of digitalization on collection policies for the library of Turku University of Applied Sciences.

Staff from the libraries of Haaga-Helia, Tampere and Satakunta Universities of Applied Sciences were interviewed for the thesis. The interviews were half-structured theme interviews and they took place in the interviewees' workplaces.

The theoretical framework includes information about digitalization and its effects on libraries, theory about collections and collection policies in libraries, as well as information about the research methods used.

The results of the interviews show that digitalization has widely affected academic libraries and their collection policies. The interviewed libraries acquire a lot of electronic material. A big part of the collections consists of electronic material, especially magazines are mostly in electronic form.

KEYWORDS:

libraries, digitalization, digitization, collection policy

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 DIGITALISOITUMINEN JA DIGITALISAATIO	8
2.1 Digitalisoituminen ja digitalisaatio yleisesti	8
2.2 Digitalisoituminen ja kirjastot	8
2.2.1 Digitalisoitumisen aiheuttamat haasteet kirjastoille	9
2.2.2 Digitalisoitumisen tarjoamat mahdollisuudet kirjastoille	10
2.2.3 Digitalisoituminen ja korkeakoulukirjastot	10
3 KIRJASTOJEN KOKOELMAT JA KOKOELMAPOLITIikka	13
3.1 Kokoelmapolitiikka	13
3.2 Valinta ja hankinta	14
3.3 Karsinta ja poistot	15
4 KÄYTETYT MENETELMÄT	17
4.1 Teemahaastattelu	17
4.2 Haastattelujen toteutus	18
4.3 Haastattelujen litterointi ja analysointi	18
5 HAASTATTELUJEN TULOKSET	20
5.1 Haastateltavat	20
5.2 Kokoelmien koko	21
5.3 Digitalisoituminen ja kokoelmapolitiikka	25
5.4 Aineiston hankinta	27
5.5 Kurssikirjakokoelma	28
5.6 Käsikirjasto	29
5.7 Kokoelman hoidon erot	30
5.8 Aineistopoistot	31
5.9 Asiakkaiden toiveet aineiston hankinnassa	32
5.10 Muut huomiot	33
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	35
LÄHTEET	37

LIITTEET

Liite 1. Haastattelukysymykset.

KUVAT

Kuva 1. Kirjat Haaga-Helia amk	20
Kuva 2. Kirjat Satakunnan amk	20
Kuva 3. Kirjat Tampereen amk	20
Kuva 4. Kirjat Turun amk	21
Kuva 5. Lehdet Haaga-Helia amk	21
Kuva 6. Lehdet Satakunnan amk	22
Kuva 7. Lehdet Tampereen amk	22
Kuva 8 Lehdet Turun amk	23
Kuva 9. Satakunnan ammattikorkeakoulun Porin yksikön kirjastosta.	23

1 JOHDANTO

Tässä opinnäytetyössä tutkin digitalisoitumisen vaikutuksia korkeakoulukirjastojen kokoelmapolitiikkaan. Opinnäytetyö tehdään toimeksiantona Turun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelulle. Työn tarkoituksena on kerätä hyödynnettävää tietoa Turun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelulle.

Tutkimuskysymyksenä on se, miten digitalisoituminen on vaikuttanut korkeakoulukirjastojen kokoelmapolitiikkaan. Kokoelmapolitiikka toimii ohjeena muun muassa aineiston valinnassa, hankinnassa ja poistossa. Digitaalisen aineiston määrä kasvaa kirjastoissa, mikä vaikuttaa myös kokoelmapolitiikkaan. On oletettavissa, että elektroniseen aineistoon käytetty rahamäärä kasvaa digitalisoitumisen myötä, kun e-kirjat yleistyvät. Myös asiakkaiden suhtautuminen elektroniseen aineistoon voi muuttua digitalisoitumisen myötä. Digitalisoituminen muokkaa myös kirjastojen hankinta- ja poistotyötä. Hankinnoissa saatetaan miettiä tarkemmin, mitä hankitaan ja hankitaanko painettua vai elektronista aineistoa. Poistojen kriteerit saattavat pysyä samankaltaisina, mutta poistoprosessit poikkeavat elektronisen ja painetun aineiston suhteen.

Työn aihe on ajankohtainen, sillä e-kirjat ja muut verkkoaineistot yleistyvät jatkuvasti korkeakoulujen kirjastoissa ja opetuksessa. Digitalisoitumisen vaikutuksia kirjastoihin on tutkittu ennenkin, mutta digitalisoitumisen vaikutuksista erityisesti korkeakoulukirjastojen kokoelmapolitiikkaan ei ole opinnäytetyötutkimuksia.

Opinnäytetyön toisessa luvussa käsitellään digitalisoitumista. Digitalisoituminen ja digitalisaatio tarkoittavat asioiden siirtymistä verkkoon digitaaliseen muotoon. Digitalisatiosta puhutaan paljon varsinkin liiketoiminnan alalla, mutta se liittyy myös kirjastoihin ja niiden tulevaisuuteen.

Kolmannessa luvussa käsitellään kirjastojen kokoelmia ja kokoelmapolitiikkaa. Tässä luvussa käsitellään yleisesti kirjastojen kokoelmapolitiikkaa, valintaa ja hankintoja sekä karsintaa ja poistoja. Valinta ja hankinta sekä karsinta ja poistot ovat tärkeä osa kokoelmatyötä, johon kokoelmapolitiikka vaikuttaa.

Neljännessä luvussa käsitellään tutkimuksessa käytettyjä menetelmiä. Menetelmänä on käytetty puolistrukturoitua teemahaastattelua. Tässä luvussa käsitellään lisäksi haastattelujen litterointia ja analysointia.

Viidennessä luvussa kerrotaan haastatteluiden tuloksista. Haastattelujen tuloksia vertaillaan keskenään ja analysoidaan. Haastattelun tulokset on kerätty haastattelukysymysten mukaiseen järjestykseen, mutta joidenkin kysymyksiä on yhdistelty saman otsikon alle.

Viimeisessä luvussa on pohdintaa tuloksista ja aiheesta. Haastattelun tulokset kootaan vielä yhteen ja niitä vertaillaan. Tässä luvussa on myös pohdintaa tutkimusaiheen tulevaisuudesta. Digitalisoituminen kehittyy koko ajan ja nopeasti, joten kirjastojen on tärkeää pysyä siinä mukana.

2 DIGITALISOITUMINEN JA DIGITALISAATIO

2.1 Digitalisoituminen ja digitalisaatio yleisesti

Digitalisoituminen tarkoittaa erilaisten palveluiden sähköistymistä ja siirtymistä verkkoon. Digitalisoitumista on asioiden, esineiden ja prosessien digitalisointi osittain tai kokonaan. Digitalisoituminen ei kuitenkaan yksin synnytä digitalisaatiota, vaan digitalisaatiosta on kyse silloin, kun digitalisoituminen muuttaa ihmisten käyttäytymistä ja yritysten ydintoimintaa. Digitalisoituminen toimii siis muutosvoimana digitalisaatiolle. (Ilmarinen & Koskela 2015, 22-23.) Digitalisaatio on yleisellä tasolla sitä, että digitaalitekniologia yleistyy ihmisten arjessa. Esimerkkinä digitalisoitumisesta ja digitalisaatiosta on verkkopankkipalveluiden käytön yleistyminen. (Koiranen, Räsänen, & Södegård 2016, 24.)

Digitalisoituminen ja digitalisaatio vaikuttavat moneen alaan. Ne mahdollistavat työskentelyn ajasta ja paikasta riippumatta. Digitalisaation myötä eri alojen yhteistyö on lisääntynyt ja kansainvälistynyt. Tavallisen kansalaisen näkökulmasta digitalisaatio on muuttanut ihmisten kanssakäymistä ja toimintaa ympäröivän yhteiskunnan kanssa. (Koiranen, Räsänen, & Södegård 2016, 24.)

Digitalisaatiota voi tarkastella mikro- ja makrotasolla. Mikrotasolla digitalisaatiota tarkastellaan yksittäisten toimijoiden, esimerkiksi yritysten, kannalta. Tällöin tarkastellaan sitä, miten digitaalisuus muuttaa esimerkiksi yritysten strategioita, tuotteita, palveluita ja toimintamalleja. Makrotasolla digitalisaatio on yhteiskunnan, taloudellisten rakenteiden ja ihmisten käyttäytymismallien muutosta ja sen selittämistä digitalisoitumisen kautta. Digitalisaation tasot vaikuttavat toisiinsa. (Ilmarinen & Koskela 2015, 23.)

2.2 Digitalisoituminen ja kirjastot

Kirjastoissa digitalisoituminen näkyy digitaalisen aineiston lisääntymisenä. Kirjastoihin hankitaan entistä enemmän e-kirjoja. Kirjastoissa on lisäksi saatavissa entistä enemmän elektronisessa muodossa musiikkia, lehtiä ja elokuvia. Joissain kirjastoissa saattaa myös olla saatavana digitalisoituja vanhoja valokuvia, kartoja sekä kirkkojen asiakirjoja. Kirjastoissa pääasiallinen tarkoitus digitalisaatiolle on aineiston saatavuuden ja käytettävyyden parantaminen. Digitaalisen aineiston hyödyntämisellä on merkittäviä hyötyjä yhteisölle, sillä se vahvistaa yleistä kulttuuriperustaa. (Karvonen 2012.)

Digitalisaatio luo kirjastoille mahdollisuuksia ja rajoitteita. Digitalisaatio sumentaa eri medioiden rajoja ja digitalisoituminen muuttaa kirjastojen kokoelmia. Aineistoa tallennetaan yhä enemmän tiedostomuotoisesti. Myös kirjastokokoelman käsite on muuttunut, kun kulttuuriperintöä tallennetaan digitaaliseen arkistoon kirjastojen hyllyjen sijaan. (Skarstein 2012.) Digitalisoituminen on osa kirjastokehityksen jatkumoa. Digitaalinen informaatio voidaan nähdä yhtä aikaa sekä kirjastotoimintaa mullistavana että tallennusmuodoltaan neutraalina. Neutraalius viittaa siihen, että digitaalinen ja painettu teksti ovat yhtä arvokkaita. Tällöin ei ole väliä informaation pakkausmuodolla, vaan sisältöjen käyttö on ratkaisevaa. (Paavonheimo 2006, 21, 23.)

Digitalisaation myötä kirjastot ovat uudistaneet tilojaan. Erilaiset digitaaliset aineistot tarvitsevat palvelualustoja. Palvelualustat ovat sovelluksia, jotka mahdollistavat digitaalisten ja painettujen aineiston hallinnoinnin. (Hakala 2014, 160.)

Esimerkki kirjastoalan digitalisoitumisesta on Kansallinen digitaalinen kirjasto -hanke. Hankkeen tavoitteena on digitoida fyysisessä muodossa olevaa kirjasto-, arkisto- ja museoaineistoa. Kansallinen digitaalinen kirjasto -hankkeella on myös oma asiakasliittymä Finna, jonka aineisto koostuu yli sadan arkiston, kirjaston ja museon aineistosta. (Kansallinen digitaalinen kirjasto, 2017.)

2.2.1 Digitalisoitumisen aiheuttamat haasteet kirjastoille

Digitalisoituminen tuo mukanaan erilaisia haasteita kirjastoille. Haasteita ovat muun muassa aineiston saatavuus ja säilytys. Lisäksi erilaisten välineiden ja tallennusmuotojen käyttö voi olla kirjastoille haasteellista. (Allison 2013, 213.)

Sähköisen aineiston vaatima laitteisto voi olla haaste kirjastoille ja niiden asiakkaille. Joitakin e-kirjoja voidaan lukea suoraan tietokoneella, tabletilla tai matkapuhelimella, kun taas jotkin vaativat erillisen lukulaitteen tai lukuohjelman. Kirjastoille haasteena on laitteiden ja lukuohjelmien käytön opastaminen asiakkaille. Kirjaston henkilökunnan tulee ylläpitää osaamistaan digitaalisen aineiston käytössä. Lisäksi e-kirjojen lukulaitteiden hankinta on kallista kirjastoille.

Pitkäaikaissäilytys on osa digitaalista kokoelmaa. Digitaalisen kokoelman ylläpito maksaa kirjastoille. Kirjaston on siis varauduttava budjetissaan digitaalisen aineiston aiheuttamiin pitkäkestoisiin maksuihin. (Allison 2013, 223.)

Teknologia kehittyy jatkuvasti ja sitä on vaikea ennakoida, mikä vaikuttaa myös kirjastojen digitaaliseen aineistoon. Digitaalinen aineisto on laajaa ja kattaa suuren määrän materiaalia. Digitoinnin yhteydessä käytetyn teknologian ja luodun metadatan pitäisi olla pitkäkestoisesti käytettävissä. (Karvonen 2012.)

2.2.2 Digitalisoitumisen tarjoamat mahdollisuudet kirjastoille

Kirjastojen rooli on merkittävä digitaalisen aineiston tarjoajana. Kirjastot tarjoavat kirjojen lisäksi muutakin kulttuuriperintöä digitaalisessa muodossa. Digitalisoituminen lisää kirjastojen yhteistyötä eri alojen kanssa. Yhteistyöstä tulee entistä kansainvälisempää digitalisoitumisen myötä. Lisäksi kirjastojen tehtävät laajenevat ja monipuolistuvat. (Hakala 2014, 162–163.)

Digitalisoituminen ja digitalisaatio tuovat kirjastoille uusia mahdollisuuksia. Digitalisaation myötä kirjastojen digitaalinen aineisto ei ole sidottu aikaan ja paikkaan, vaan aineiston käyttö onnistuu lähes missä ja milloin vain. (Hakala 2014, 151.)

Digitalisoituminen mahdollistaa lisäksi globaalien aineistojen helpomman saatavuuden. Kirjastot ovat luoneet yhteisiä tietojärjestelmiä, joista laajimmat käsittävät jopa tuhansia kirjastoja. (Hakala 2014, 153.)

2.2.3 Digitalisoituminen ja korkeakoulukirjastot

Digitalisaatio ja digitalisoituminen muuttavat tiedonhakuja ja oppimista. Myös oppimateriaali siirtyy entistä enemmän digitaaliseen muotoon. (Rahka 2014, 145.) Korkeakoulukirjastot ovat hankkineet entistä enemmän digitaalista aineistoa (Saarti 2016).

Varhaiset e-kirjat tulivat saataville korkeakoulukirjastoihin noin vuonna 1999 NetLibrary:n ja Project Gutenbergin kautta. Korkeakouluille on tarjolla erilaisia hinnoittelumalleja e-

kirjojen ostoon. E-kirjoja voi ostaa ja valita nimekekohtaisesti tai niitä voi hankkia paketeina, jotka sisältävät laajoja kokonaisuuksia eri aloilta, kuten liiketalous, tietojenkäsittely tai terveysala. Uusi hinnoittelumalli on veloitus käytön mukaan (pay-per-view). Tästä menetelmästä käytetään myös nimitystä asiakaslähtöinen hankinta (patron-driven purchasing). (Schell 2011, 75-76.) Asiakaslähtöisiä hankintamalleja on erilaisia. Asiakas ei välttämättä tiedä vaikuttavansa hankintaan, vaikka kyse on asiakaslähtöisestä hankintamallista. Asiakaslähtöiset hankintamallit voivat tehostaa kokoelmien käyttöä, ja ne saattavat myös osoittautua kirjastoille edullisemmaksi kuin valmiiden kokoelmien hankkiminen. DDA (demand driven acquisition) ja PDA (patron driven acquisition) ovat esimerkkejä asiakaslähtöisistä hankintamalleista. Näistä malleista puhuttaessa tarkoitetaan käytännössä samaa asiaa. Näissä malleissa asiakas saa kokoelman valikoituja kirjoja palveluntarjoajan käyttöliittymään. Kirjat ovat asiakkaan luettavissa, mutta kirjasto ei osta niitä heti. Kirja ostautuu kirjaston, kun tietyt kriteerit kirjan käytössä täyttyvät. Tällaisia kriteereitä ovat esimerkiksi esikatseluajan ylittyminen tai kirjan lataaminen laitteelle. Kirjasto voi päättää, ostautuuko kirja jo ensimmäisen latauskerran jälkeen vai meneekö kirja ensin käyttäjälle lyhytlainaksi (short term loan). Lyhytlainoista peritään maksu. DDA-/PDA-malliin on lisänä niin sanottu Access to own -hankinta, jossa lyhytlainoista kertyvien maksujen perusteella osa kustantajista tarjoaa e-kirjan pysyväiskokoelmaan. (Oino & Peltonen 2017, 7-9.)

E-kirjat ovat lisääntyneet oppimateriaalina. Tämän myötä korkeakoulukirjastoista ja henkilökunnan asiantuntijuudesta on tullut korkeakouluopiskelijoille yhä tärkeämpiä. Korkeakoulukirjastojen täytyy rakentaa uusia digitaalisia ympäristöjä, joista käyttäjät löytävät tarvitsemiaan tiedonlähteitä. (Saarti 2016.)

Sähköiset oppikirjat kehittyvät jatkuvasti. Tyypillisesti ne ovat olleet vain digitaalisia vastineita painetuille kirjoille, mutta joissakin elektronisissa oppikirjoissa on ominaisuuksia, jotka auttavat oppimisessa ja parantavat luettavuutta. Tällaisia ominaisuuksia ovat muun muassa tekstin muuttaminen puheeksi (text-to-speech), fontin koon muuttaminen, tekstin korostaminen sekä tekstin ja taustan välisen kontrastin muuttaminen. Muita tällaisia ominaisuuksia ovat kirjanmerkkien lisääminen, haku tekstistä hakusanojen avulla, sisäänrakennetut sanakirjat ja ohjeet sanojen lausumiseen sekä multimedian, kuten videoiden ja animaatioiden hyödyntäminen. (Collier & Berg 2011, 31-32.)

Monissa korkeakouluissa on pelkästään verkossa toteutettavia koulutusohjelmia. Tällaisissa koulutuksissa on oltava kokonaan verkossa olevaa oppimateriaalia, kuten e-kirjoja ja -lehtiä.

FinELib:n pilottihanke e-kurssikirjoille

FinELib:n sivuilla on kuvaus, jonka mukaan ”FinELib on suomalaisten yliopistojen, ammattikorkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja yleisten kirjastojen muodostama konsortio, jonka tehtävä on turvata ja parantaa elektronisten aineistojen saatavuutta” (FinELib 2017).

FinELib on kehittänyt vuodesta 2014 alkaen uudenlaisia lisenssimalleja e-kurssikirjoille. FinELib järjesti lukuvuoden 2015-2016 aikana e-kurssikirjapilotin, jossa testattiin erilaisien lisenssimallien soveltuvuutta korkeakoulukirjastoille. Pilottihankkeessa lisenssimallit olivat rajoitettu yhtäaikaisten käyttäjien määrä ja lainakertoihin perustuva lisenssi. (Mikkonen & Peltonen 2017, 15-16.)

E-kurssikirjahankkeen yhteydessä kartoitettiin korkeakouluopiskelijoiden ja -opettajien kokemuksia e-kirjoista. Tutkimuksessa selvisi, että yli puolet opettajista käyttää e-kirjoja opetuksessa ja yli puolet opiskelijoista kokevat e-kirjojat hyödyllisiksi. Selvisi myös, että e-kirjat parantavat ja nopeuttavat aineiston saatavuutta, ja ne helpottavat etäopiskelua. E-kirjat koettiin kuitenkin myös ongelmallisiksi saatavuuden, tekniikan ja käytettävyyden osalta. Kaikkea tarvittavaa aineistoa ei ole saatavana e-kirjoina tai käyttöoikeuksia e-kirjoihin on liian vähän. Myös lukuohjelmien käyttö koettiin hankalaksi mahdollisten teknisten ongelmien vuoksi. Selaimessa luettavien e-kirjojen ongelmana on pelko siitä, että nettiyhteys katkeaa e-kirjaa luettaessa. E-kirjojen selailu saattaa myös olla hankalaa, eikä niihin voi tehdä muistiinpanoja. (Mikkonen & Peltonen 2017, 27.)

3 KIRJASTOJEN KOKOELMAT JA KOKOELMAPOLITIIKKA

3.1 Kokoelmapolitiikka

IFLAn mukaan kirjastojen päätehtävänä on valita, ylläpitää ja tarjota pääsy olennaisiin ja edustaviin tiedonlähteisiin. Teknologian kehityksen myötä kirjastot ovat siirtymässä aineiston hallussapidosta sen saatavuuteen. Tämän seurauksena kokoelmapolitiikat muuttuvat merkittävästi ja kirjastojen täytyy levittää tietoa kokoelmapolitiikoissaan. Kokoelmapolitiikka ei ole ainoastaan välinen aineiston valintaan, vaan se auttaa budjetoinnissa, toimii kommunikointiväylänä kirjaston sisällä ja kirjaston ulkoisten toimijoiden välillä, se tukee yhteistoiminnallista kokoelmankehitystä, ehkäisee sensuuria ja auttaa yleisesti kokoelmanhallinnassa. (IFLA 2001,1.)

Kirjalliselle kokoelmapolitiikalle voidaan nimetä neljä hyvää perussyytä: valinta (selection), suunnittelu (planning), suhdetoiminta (public relations) ja laajempi konteksti (the wider context) (IFLA 2001,1). Kokoelmapolitiikka on siis kokoelmien kehittämisen ydin. Kokoelmapolitiikka tukee myös kokoelmatyötä. Kokoelmatyö voidaan käsittää kokoelmien parissa päivittäin tehtäväksi työksi tai yleiseksi pohdinnaksi kokoelmien luonteesta. (Wilén 2007, 18.)

Valinnan kannalta kokoelmapolitiikka tarjoaa henkilökunnalle ohjeistusta valintaan sekä painetun että elektronisen aineiston osalta. Kokoelmapolitiikka toimii ohjenuorana kaikissa aineiston käsittelyn vaiheissa, kuten valinta, hankinta, käsittely, karsinta ja säilytys. Kirjallinen kokoelmapolitiikka vähentää myös puolueellisuutta aineiston valinnassa, sillä se asettaa yksilölliset valinnat kontekstiin kokoelman kehityksen päämäärien kanssa. Kokoelmapolitiikka takaa jatkuvuuden ja johdonmukaisuuden aineiston valinnassa, sillä se selkeyttää kokoelman tarkoitusta. Se myös auttaa henkilökuntaa uusien työntekijöiden opastuksessa ja antaa hyödyllistä tietoa kokoelmien parissa työskenteleville. (IFLA 2001, 1.)

Kokoelmapolitiikka on perusta tulevaisuuden suunnittelulle. Se auttaa määrittämään tärkeysjärjestyksen, etenkin silloin, kun resurssit ovat rajalliset. Kokoelmapolitiikka auttaa jakamaan resurssit reilusti ja suojaa kirjaston varoja selittämällä perusteet hankinnoille. Se myös takaa jatkuvuuden ja vähentää hämmennystä. Virallinen kokoelmapolitiikka

auttaa saamaan tietoa kokoelman vahvuuksista ja pakottaa henkilökunnan pohtimaan kirjaston päämääriä. Se auttaa myös muussa kokoelmiin liittyvissä tehtävissä, kuten luetteloinnissa, säilyttämisessä ja varastoinnissa. (IFLA 2001, 1-2.)

Suhdetoiminnan osalta kokoelmapolitiikka auttaa kirjastoa toimimaan asiakkaiden, hallinnoijien ja rahoittajien kanssa. Ideaalitalanteessa kokoelmapolitiikka edellyttää aktiivista toimintaa sekä asiakkailta että hallinnoijilta, ja siten parantaa kommunikaatiota kirjaston ja sen asiakaskunnan välillä. Kokoelmapolitiikka toimii sopimuksena kirjaston ja asiakkaiden välillä, ja se havainnollistaa, mitä kirjastolta voi odottaa kokoelman ja palveluiden osalta. Viralliseen lausuntoon vedoten kirjaston henkilökunta voi torjua pieniltä ryhmiltä tulevaa kritiikkiä ja sensuuria sekä kieltäytyä ei-toivotuista lahjoituksista ja mahdollisesti loukkaavasta aineistosta. (IFLA 2001, 3.)

Laajemman kontekstin osalta kokoelmapolitiikka toimii perustana kirjastojen yhteistyölle ja resurssien jakamiselle. Yksittäiset kirjastot eivät aina pysty tarjoamaan kaikkia palveluita itse, vaan ne pitävät yhtä ja muodostavat ryhmittymiä ja konsortioita. Resurssien jakaminen voi olla alueellista, maanlaajuista tai jopa kansainvälistä toimintaa. (IFLA 2001, 3.)

3.2 Valinta ja hankinta

Hankinnat ovat tärkeä osa kirjaston kokoelman kehittämistä. G. Edward Evansin mukaan hankinnat ovat yksi selkeä elementti kirjastokokoelman kehittämisessä (Doll & Barron 2002, 2). Kirjaston kannattaa hankintoja tehdessään huomioida ulkoisen ympäristön odotukset ja tarpeet (Doll & Barron 2002, 4).

Valinta ja hankinta vaikuttavat suuresti kokoelmaan. Valinta onkin kokoelman kehittämisen päätoiminto ja ydin. Valintapäätökseen liittyy kolme kontekstia: arkistollinen eli mitä kokoelmassa on, yhteisöllinen eli ”ymmärrys ja tietous käyttäjien tarpeista” sekä temaatinen eli ”valitsijan tietous siitä, mitä kirjallisuutta jostakin aihealueesta on julkaistu”. Valitsijan omat painotukset vaikuttavat valintatyöhön, ja vasta kokoelmassa näkyy valintatyön lopputulos ja kontekstien painotus: jotkin kokoelmat palvelevat paremmin nykyistä käyttöä, kun taas toiset potentiaalista tulevaa käyttöä. (Wilén 2007, 65.)

Myös kaanon vaikuttaa kirjallisuuden valintaan. Termillä voidaan tarkoittaa ”valintaa erilaisten tekstien välillä, jotka kamppailevat eloonjäämisestä”. Valitsijoina toimivat joko ”hallitsevat sosiaaliset ryhmät, opetus- ja kasvatustieteiden instituutit, kirjallisuuskritiikki tai myöhemmin elävät kirjailijat”. Kaanonien muotoutumiseen ja traditioon vaikuttavat yhtä lailla sekä kulttuurierot että historialliset kontekstit. Teosten arvo voi vaihdella eri aikoina ja eri kulttuureissa. Kaanon vaikuttaa kokoelman kehittämisessä kirjallisuuden valitsijaan. (Wilén 2007, 66.)

3.3 Karsinta ja poistot

Karsinta ja poistot ovat oleellinen, mutta usein ylenkatsottu osa kokoelmien kehittämistä. Kokoelmien kehittäminen on toimintaa, jolla tarkastellaan kokoelmien vastaavuutta käyttäjien ja kehysorganisaatioiden tarpeisiin. Karsinta on tärkeä osa kokoelmien kehittämistä ja hallintaa. Se on prosessi, jossa valitaan poistettava tai varastoon siirrettävä aineisto. Karsinta voi koskea suuria aineistokokonaisuuksia tai yksittäisiä teoksia. Karsinta koetaan usein epämiellyttäväksi, ja sille on usein monia esteitä, kuten ajanpuute, pelko vääristä valinnoista, ajatus siitä, että aineistoa saatetaan vielä tarvita sekä haluttomuus heittää pois aineistoa. Karsintoja tehtäessä onkin tärkeää muistaa, että kokoelman koko ei korvaa sen laatua, vaan pieni ja ajantasainen kokoelma on parempi kuin suuri ja vanhentunut. Karsintoja olisikin tärkeää tehdä säännöllisesti. (Wilén 2011.)

Poistot ovat oleellisia, sillä ne auttavat parantamaan pääsyä kirjaston resursseihin. Kokoelman tulisi aina kehittyä heijastamaan asiakkaiden tiedon tarpeiden ja tiedon muutoksia, ja poistot ovat mahdollisuus uudelleenarvioida kirjaston kokoelmia ja niiden relevanttiutta. Poistot voidaan nähdä myös käänteisenä valintana, jolloin poistetaan aineistoa, jolle ei ole enää tarvetta. (Doll & Barron 2002, 59.)

Aineiston poisto kokoelmasta voi olla aineiston siirto muualle, eikä se aina tarkoita, että poistettu aineisto joutuisi roskiin. Aineisto voidaan siirtää toissijaiseen sijaintiin, kuten esimerkiksi toiseen kirjastoon. Toissijaisesta sijainnista huolimatta aineisto ei kuitenkaan ole enää suoraan asiakkaiden saatavilla. (Doll & Barron 2002, 60.)

On tärkeää, että poistot suunnitellaan huolellisesti. Tällöin poistojen valinnat perustuvat faktoihin, eivätkä päähänpistoihin ja aavistuksiin. Kirjaston päämäärien uudelleenarvointi on tärkeää, ja on varmistettava, että poistettava aineisto ei ole enää relevanttia

kokoelmalle. Kokoelmapolitiikka on siis tärkeä väline poistojen suunnittelussa. (Doll & Barron 2002, 60.)

Syitä poistoille on monia, kuten kokoelmien kasvusta seuraava tilan puute, kustannukset hyllytilan ylläpidossa ja lisäämisessä, tarve pitää kokoelmien tiedon tarkkuus ja ajankoh-
taisuus, tarve parantaa asiakkaiden pääsyä tietoon ja ongelmat aineiston fyysisestä va-
hingoittumisesta. Vanhentunut tieto voi olla asiakkaille hyödyttöä tai jopa vaarallista,
mikäli tieto on myös virheellistä. Vanhentuneen ja hyödyttömän aineiston poistaminen
auttaa asiakkaita heidän ja heidän tiedontarpeitaan. Poistot tuovat lisäksi lisää tilaa uu-
delle aineistolle. Myös vanhan aineiston löytäminen ja selailu helpottuvat, kun hyllytilaa
vapautuu. Aineiston väljempi asettelu tekee kokoelmasta vetoavamman, ja asiakkaat
selailevat hyllyjä mieluummin. (Doll & Barron 2002, 63-64.)

Painettujen ja elektronisten kirjojen poistamisessa on sekä samankaltaisuuksia että
eroja. Painetun ja elektronisen aineiston poistossa seurataan samaa arviointipolitiikkaa
esimerkiksi vähäisen käytön ja vanhentuneen tiedon osalta. Vanhentunut sisältö on
oleellisin syy poistaa elektronista aineistoa. Fyysisen aineiston poistaminen lisää aineis-
ton liikkuvuutta, ja sama pätee osin myös elektroniseen aineistoon. Vaikka e-kirja ei vie
fyysisesti tilaa, se vie tilaa luettelossa verkossa, ja tällöin se vaikuttaa myös hakutulok-
siin. Vanhentunut tai muuten hyödytön aineisto saattaa viedä tilaa muulta aineistolta, ja
siten piilottaa sopivampaa aineistoa hakutuloksissa. Poistot siis tukevat asiakkaiden tie-
dontarpeita ja heidän pääsyään parhaan mahdollisen aineiston pariin. (Crosetto 2012,
95-96.)

4 KÄYTETYT MENETELMÄT

4.1 Teemahaastattelu

Haastattelumenetelmäksi valittiin teemahaastattelu. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu tutkimusmenetelmä, jossa kysymysten muoto on sama kaikille haastateltaville, mutta esimerkiksi kysymysten järjestys voi vaihdella. Tässä haastattelumenetelmässä haastateltavat voivat vastata kysymyksiin omin sanoin. (Hirsijärvi & Hurme 2009, 47.) Se on lähempänä strukturoimatonta kuin strukturoitua haastattelua. Teemahaastattelulle on oleellisinta, että se etenee keskeisten teemojen varassa yksityiskohtaisten kysymysten sijaan. Haastattelussa keskitytään keskustelemaan tietyistä teemoista. (Hirsijärvi & Hurme 2009, 48.)

Teemahaastattelussa tutkittavien ääni tulee kuuluviin. Teemahaastattelu huomioi ihmisten tulkinnat asioista ja asioille annetut merkitykset. (Hirsijärvi & Hurme 2009, 48.) Teemahaastattelussa haastatteliija ei ole pelkästään mittaväline, sillä haastattelussa tavoitellaan kommunikaation luotettavuutta eikä sen kaavamaisuutta (Hirsijärvi & Hurme 2009, 97).

Asiantuntijahaastattelu

Haastateltavat ovat ammattilaisia, joten haastattelut olivat teemahaastattelumuotoisia asiantuntijahaastatteluja. Asiantuntijahaastattelu ei ole oma tutkimusmenetelmänsä, vaan asiantuntijahaastattelun voi toteuttaa tilanteeseen sopivalla haastattelutyypillä. Asiantuntijat kuitenkin erityinen haastatteluryhmä ja heidän haastattelemiseen liittyy tiettyjä erityispiirteitä, jotka vaikuttavat haastattelutavan valintaan. (Hyvärinen, Nikander & Ruusuvoori 2017, 214.)

Asiantuntijuus määrittyy toiminnassa ja vuorovaikutuksessa, eikä se ole kyky tai pysyvä ominaisuus. Asiantuntijuus voidaan lajitella tiede-, ammatti- tai instituutioperusteiseksi. Asiantuntijuus määrittyy tapauskohtaisesti ja se on ilmiönä monimuotoinen. Asiantuntijan tiedot voivat olla tietoa menettelytavoista (know-how) tai tulkinnallista tietoa (know-why). (Hyvärinen, Nikander & Ruusuvoori 2017, 215-216.)

Asiantuntijahaastattelut ovat ainutlaatuisia, ja niissä on yksilöllinen arvo tutkimukselle, sillä haastateltavat ovat perehtyneet tiettyyn alaan. Haastateltavat ovat myös osa alan verkostoa, ja he tuntevat alan avainasiat. Puolistrukturoitu haastattelu sopii hyvin asiantuntijahaastatteluun, sillä asiantuntijat eivät välttämättä helposti taivu sarjaan valmisteltuja kysymyksiä. (Gillham 2005, 54.)

Asiantuntijahaastattelun hyviä puolia on se, että jopa yhdestäkin haastattelusta voi saada paljon tietoa. Asiantuntija voi myös ohjata ja antaa suuntaa tutkimukselle. Lisäksi asiantuntijahaastattelu voi tarjota pääsyn julkaisemattomaan tietoon. Huonona puolena asiantuntijahaastattelussa voi kuitenkin olla se, että haastateltavat voivat olla poliittisesti hallitsevia ja piilotetut agendat saattavat tukea heidän sanomisiaan. (Gillham 2005, 59.)

4.2 Haastattelujen toteutus

Haastattelut toteutettiin syys- ja lokakuussa 2017. Haastattelut tapahtuivat paikan päällä haastateltavien työpaikoilla, paitsi Satakunnan ammattikorkeakoulun haastattelu tapahtui puhelimitse. Haaga-Helian ja Tampereen ammattikorkeakoulun haastattelut äänitettiin haastattelun aikana älypuhelimien ääninauhuriohjelmalla. Satakunnan ammattikorkeakoulun haastattelu kirjattiin osin käsin paperille. Tarkentavia kysymyksiä lähetettiin sähköpostitse.

4.3 Haastattelujen litterointi ja analysointi

Litteroinnilla tarkoitetaan haastatteluaineiston puhtaaksi kirjoittamista. Litterointi helpottaa aineiston hallitsemista ja analysointia. Litterointi voidaan tehdä eri tavoin, esimerkiksi puheen tauot ja intonaatiot voidaan joko säilyttää tai karsia pois litteroidessa. Analyysin kohde vaikuttaa litteroinnin tarkkuuteen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniikka 2009, 78–79.) Myös tutkimuskysymys ja analysointitapa vaikuttavat litterointitarkkuuteen. Litteroinnin tarkkuus riippuu siis siitä, tarkastellaanko haastateltavan vain puhetta vai myös puhetaapaa. Litteroinnin tarkkuus kannattaa kuitenkin päättää hyvissä ajoin. Myös oman tieteenalan käytännöt saattavat vaikuttaa haastattelujen litterointiin ja analysointiin. (Hyvärinen, Nikander & Ruusuvoori 2017, 427-429.)

Haastattelut on litteroitu sanasta sanaan editoiden. Tämä tarkoittaa, että taukoja, päällekkäistä puhumista ja intonaatioita ei ole kirjoitettu litteroituun haastatteluun. Litteroinnissa on kuitenkin säilynyt puhekielisyys ja mahdollinen murteen käyttö. Joitakin tilkeseinoja on jätetty pois litteroinnin yhteydessä.

Haastattelujen analysointiin on erilaisia tapoja. Tällaisia analysointitapoja ovat esimerkiksi sisällönanalyysi, diskurssianalyysi ja keskusteluanalyysi. Sisällönanalyysissä keskitytään puheen sisältöön, ja silloin litteroidaan kaikki keskeiset puheenpiirteet sanatarvasti. Diskurssianalyysissä litteroinnin tarkkuus vaihtelee, sillä diskurssianalyysi käsittää monia tutkimustraditioita, analyysivälineitä ja aineistotyyppisiä. Tällöin tutkimuskysymys vaikuttaa paljon tarkkuuteen, ja litterointi on aineistoon tutustumisen lisäksi ensitulkintaa. Keskusteluanalyysissä tutkitaan vuorovaikutusprosessia ja sen sujumista. Keskeistä tässä menetelmässä on haastateltavien käyttämät keskustelun keinot, ja tällöin litteroidaan myös päällekkäispuhuminen, tauot ja äänensävyt. (Hyvärinen, Nikander & Ruusu-vuori 2017, 430-433.)

Haastattelujen tuloksia on analysoitu vertailemalla niitä toisiinsa. Vertailussa on hyödynnetty jonkin verran aineiston koodaamista. Aineiston koodaamisella tarkoitetaan tekstin jäsentelyä merkintöjen avulla. Merkinnät voivat olla esimerkiksi tekstin alleviivauksia eri värein. Koodaaminen helpottaa aineiston läpikäymistä, mutta se ei ole pakollista. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2009, 80.)

5 HAASTATTELUJEN TULOKSET

5.1 Haastateltavat

Haastateltavina olivat Haaga-Helian ammattikorkeakoulun kirjastosta tietopalvelupäällikkö Eeva Klinga-Hyöty sekä tietopalveluassistentti Marja Puntalo. Satakunnan ammattikorkeakoulun kirjastosta haastateltavana oli kirjastopäällikkö Jussi Kärki. Tampereen ammattikorkeakoulun kirjastosta haastateltavana oli tietopalvelupäällikkö Kaisa Rissanen.

Haaga-Helian ammattikorkeakoulun kirjastot koostuvat viidestä kirjastoyksiköstä: Haaga, Malmi, Pasila, Porvoo ja Vierumäki. Kirjastoyksiköissä on aineistoa kampuksen koulutusohjelmien mukaisesti. Esimerkiksi Haagan yksikössä on aineistoa hotelli- ravintola- sekä matkailualoilta, Pasilassa on aineistoa liiketalouden, tietojenkäsittelyn, viestinnän sekä kasvatustieteiden aloilta ja Vierumäellä on aineistoa liikuntatieteiden ja urheilun aloilta. (Haaga-Helia 2017.)

Satakunnan ammattikorkeakoulun kampuskirjastot koostuvat neljästä kirjastoyksiköstä: Kuninkaisten, Porin, Rauman ja Taidekoulun kirjastoista (Satakunnan ammattikorkeakoulu 2017a). Kuninkaisten kampuksen koulutusala on liiketalous, jonka suuntautumisvaihtoehtoja ovat muun muassa esimiestyö ja organisaation kehittäminen sekä julkishallinto (Satakunnan ammattikorkeakoulu 2017b). Porin yksikön koulutusaloja ovat liiketalous, matkailu, sosiaali- ja terveysala sekä tekniikka (Satakunnan ammattikorkeakoulu 2017c). Rauman yksikön koulutusaloja ovat muun muassa International Business, logistiikka, liiketalous, merenkulku sekä tuotantotalous ja tekniikka. (Satakunnan ammattikorkeakoulu 2017d). Taidekoulun aloja ovat maalaus, kuvanveisto, grafiikka sekä esitystaide (Satakunnan ammattikorkeakoulu 2017e). Lisäksi Porin yksikössä on mahdollista varata tiloja ryhmätyöskentelyyn. Taidekoulun kirjastoa mahdollista käyttää myös oma-toimisesti. (Satakunnan ammattikorkeakoulu 2017a.)

Tampereen ammattikorkeakoulun kampuskirjastot koostuvat kolmesta kirjastoyksiköstä: Pääkampus, Mediapolis ja Musiikkiakatemia (Tampereen ammattikorkeakoulu 2017a). Eri yksiköissä on aineistoa kampuksen koulutusohjelmien mukaisesti. Pääkampuksella on aineistoa muun muassa tekniikan, liiketalouden, kasvatuksen, hoitotyön sekä matkailun ja maaseutuelinkeinojen aloilta (Tampereen ammattikorkeakoulu 2017d). Mediapolilisen yksiköllä on aineistoa elokuvan ja tv:n, visuaalisen suunnittelun, digitaalisen

median, musiikin tuotannon ja kuvataiteen aloilta (Tampereen ammattikorkeakoulu 2017b). Musiikkiakatemian kirjastoyksikössä on aineistoa länsimaisen taidemusiikin, musiikkipedagogiikan, musiikkiteknologian, kirkkomusiikin ja teatterimusiikin aloilta (Tampereen ammattikorkeakoulu 2017c).

5.2 Kokoelmien koko

Tieteellisten kirjastojen tilastotietokannan vuoden 2016 tietojen mukaan Haaga-Helian kampuskirjastoissa on 59756 nimekettä painettuja kirjoja sekä 144733 nimekettä elektronisia kirjoja. Kuvasta 1 näkee, miten Haaga-Helian painettujen ja elektronisten kirjojen nimekemäärät ovat muuttuneet vuosien 2014 ja 2016 välisenä aikana. Vuosien 2015 ja 2016 välissä e-kirjojen nimekemäärä on kasvanut huomasti. Painetun aineiston nimekemäärät ovat vähentyneet hieman vuosien 2014 ja 2016 välillä. (KITT2 – Tieteellisten kirjastojen tilastotietokanta 2017c.)

B.2 Kokoelmat, nimekettä	HAAGA-HELIA Amk, 2014	HAAGA-HELIA Amk, 2015	HAAGA-HELIA Amk, 2016
B.2.1 Kirjat			
Painetut kirjat, nimekettä	64 519	60 154	59 756
Elektroniset kirjat, nimekkeet			
Paikalliskäyttöiset, nimekettä (2013 -)	94	78	49
Verkkokirjat, nimekettä	1 925	1 183	144 684
Elektroniset kirjat yhteensä, nimekettä	2 019	1 261	144 733

Kuva 1. Kirjat Haaga-Helia amk. (Lähde: KITT2 – Tieteellisten kirjastojen tilastotietokanta 2017c)

Vuoden 2016 tietojen mukaan Satakunnan ammattikorkeakoulun kampuskirjastoissa on painettuja kirjoja 76210 nimekettä ja verkkokirjoja yhteensä 136503 nimekettä. Elektronisten kirjojen määrä on kasvanut ja painettujen kirjojen määrä on laskenut vuosien 2014 ja 2016 välillä (kuva 2). Suurin ero sekä painettujen että elektronisten kirjojen nimekemäärässä on tapahtunut vuosien 2014 ja 2015 välillä. (KITT2 – Tieteellisten kirjastojen tilastotietokanta 2017a.)

B.2 Kokoelmat, nimekettä	Satakunnan amk, 2014	Satakunnan amk, 2015	Satakunnan amk, 2016
B.2.1 Kirjat			
Painetut kirjat, nimekettä	91 375	79 318	76 210
Elektroniset kirjat, nimekkeet			
Paikalliskäyttöiset, nimekettä (2013 -)	177	137	125
Verkkokirjat, nimekettä	118 670	132 237	136 378
Elektroniset kirjat yhteensä, nimekettä	118 847	132 374	136 503

Kuva 2. Kirjat Satakunnan amk. (Lähde: KITT2 – Tieteellisten kirjastojen tilastotietokanta 2017a)

Vuoden 2016 tietojen mukaan Tampereen ammattikorkeakoulun kampuskirjastoissa on 43747 nimekettä painettuja kirjoja ja elektronisia kirjoja 304436 nimekettä. Kuvasta 3 näkee, että painettujen kirjojen nimekemäärä on pysynyt melko samana vuosien 2014 ja välillä. Määrä on tosien hieman kasvanut vuosien 2014 ja 2015 välillä, mutta laskeut vuosien 2015 ja 2016 välillä. Elektronisen aineiston määrä on kasvanut huomasti vuosien 2014 ja 2016 välillä, eniten vuosien 2014 ja 2015 välillä. (KITT2 – Tieteellisten kirjastojen tilastotietokanta 2017d.)

B.2 Kokoelmat, nimekettä	Tampereen amk (2010-), 2014	Tampereen amk (2010-), 2015	Tampereen amk (2010-), 2016
B.2.1 Kirjat			
Painetut kirjat, nimekettä	44 709	44 783	43 747
Elektroniset kirjat, nimekkeet			
Paikalliskäyttöiset, nimekettä (2013 -)	140	136	117
Verkkokirjat, nimekettä	142 323	293 756	304 319
Elektroniset kirjat yhteensä, nimekettä	142 463	293 892	304 436

Kuva 3. Kirjat Tampereen amk. (Lähde: KITT2 – Tieteellisten kirjastojen tilastotietokanta 2017d)

Elektronisia kirjoja on siis näissä kirjastoissa jo enemmän kuin painettuja kirjoja. Myös Turun ammattikorkeakoulun kirjastoyksiköissä on enemmän verkkokirjoja kuin painettuja kirjoja. Vuonna 2016 painettuja kirjoja on 71819 nimekettä ja elektronisia kirjoja 147494 nimekettä Tieteellisten kirjastojen tilastotietokannan mukaan. Kuvasta 4 näkee, että painettujen kirjojen nimekemäärä on laskenut vuodesta 2014 vuoteen 2016. Elektronisten kirjojen määrä on kasvanut melko tasaisesti vuosien 2014 ja 2016 välillä. (KITT2 – Tieteellisten kirjastojen tilastotietokanta 2017b.)

B.2 Kokoelmat, nimekettä	Turun AMK, 2014	Turun AMK, 2015	Turun AMK, 2016
B.2.1 Kirjat			
Painetut kirjat, nimekettä	77 358	72 376	71 819
Elektroniset kirjat, nimekkeet			
Paikalliskäyttöiset, nimekettä (2013 -)	267	227	221
Verkkokirjat, nimekettä	125 113	136 285	147 273
Elektroniset kirjat yhteensä, nimekettä	125 380	136 512	147 494

Kuva 4. Kirjat Turun amk. (Lähde: KITT2 – Tieteellisten kirjastojen tilastotietokanta 2017b)

Tilastotietokannan mukaan lehtiä Haaga-Helian ammattikorkeakoulun kampuskirjastoissa on vuonna 2016 painettuja kausijulkaisunimekkeitä 216 ja verkkolehtiä 25313 nimekettä. Kuvasta 5 näkee, että painettujen kausijulkaisutilausten määrä on vuonna 2016

alle puolet vuoden 2014 tilauksista. Verkkolehden määrä on kasvanut huomasti vuosien 2014 ja 2016 välillä. (KITT2 – Tieteellisten kirjastojen tilastotietokanta 2017c.)

B.3 Saapuvat kausijulkaisut	HAAGA-HELIA Amk, 2014	HAAGA-HELIA Amk, 2015	HAAGA-HELIA Amk, 2016
B.3.1 Painetut ja mikromuotoiset kausijulkaisut			
kausijulkaisutilausten määrä	434	310	187
kausijulkaisunimekkeiden määrä ***	301	246	216
joista ostettuja	345	250	129
sanomalehtitilausten määrä	35	30	24
- sanomalehtinimekkeiden määrä	14	8	8
B.3.2 Elektroniset			
Verkkolehdet, nimekettä ***	15	13	25 313
B.3.3 Kausijulkaisut yhteensä			
kausijulkaisutilaukset	16 145	19 777	25 519
kausijulkaisunimekkeet	316	259	227

Kuva 5. Lehdet Haaga-Helia amk. (Lähde: KITT2 – Tieteellisten kirjastojen tilastotietokanta 2017c)

Vuoden 2016 tietojen mukaan Satakunnan ammattikorkeakoulun kampuskirjastoissa on painettuja kausijulkaisuja 531 nimekettä ja verkkolehtiä 16808 nimekettä. Kuvasta 6 näkee, että sekä painettujen kausijulkaisujen että verkkolehden nimekkeiden määrät ovat vähentyneet vuosien 2014 ja 2016 välillä. (KITT2 – Tieteellisten kirjastojen tilastotietokanta 2017a.) Kuvassa 9 näkyy esimerkkejä e-lehdistä, joita voi Satakunnan ammattikorkeakoulun kirjastojen verkkopalveluiden kautta.

B.3 Saapuvat kausijulkaisut	Satakunnan amk, 2014	Satakunnan amk, 2015	Satakunnan amk, 2016
B.3.1 Painetut ja mikromuotoiset kausijulkaisut			
kausijulkaisutilausten määrä	707	650	532
kausijulkaisunimekkeiden määrä ***	707	647	531
joista ostettuja	410	383	315
sanomalehtitilausten määrä	43	34	34
- sanomalehtinimekkeiden määrä	43	34	34
B.3.2 Elektroniset			
Verkkolehdet, nimekettä ***	25 178	15 097	16 808
B.3.3 Kausijulkaisut yhteensä			
kausijulkaisutilaukset	11 359	15 394	16 983
kausijulkaisunimekkeet	25 885	15 744	17 339

Kuva 6. Lehdet Satakunnan amk. (Lähde: KITT2 – Tieteellisten kirjastojen tilastotietokanta 2017a)

Vuoden 2016 tietojen mukaan Tampereen ammattikorkeakoulun kampuskirjastoissa painettuja kausijulkaisunimekkeitä on 349 ja verkkolehtiä 29988 nimekettä. Kuvasta 7 näkee, että painettujen kausijulkaisujen tilaukset ja nimekemäärät ovat laskeneet vuosien 2014 ja 2016 välillä. Verkkolehden nimekemäärä on kasvanut vuosien 2014 ja 2016 välillä. (KITT2 – Tieteellisten kirjastojen tilastotietokanta 2017d.)

B.3 Saapuvat kausijulkaisut	Tampereen amk (2010-), 2014	Tampereen amk (2010-), 2015	Tampereen amk (2010-), 2016
B.3.1 Painetut ja mikromuotoiset kausijulkaisut			
kausijulkaisutlausten määrä	432	419	353
kausijulkaisunimekkeiden määrä ***	423	410	349
joista ostettuja	370	312	308
sanomalehtitilausten määrä	8	6	8
- sanomalehtinimekkeiden määrä	5	5	5
B.3.2 Elektroniset			
Verkkolehdet, nimekettä ***	24 082	27 296	29 988
B.3.3 Kausijulkaisut yhteensä			
kausijulkaisuttilaukset	434	420	353
kausijulkaisunimekkeet	425	411	30 337

Kuva 7. Lehdet Tampereen amk. (Lähde: KITT2 – Tieteellisten kirjastojen tilastotietokanta 2017d)

Verkkolehtiä on selvästi enemmän kuin painettuja lehtiä. Myös Turun ammattikorkeakoulun kirjastoyksiköissä on verkkolehtiä huomattavasti enemmän kuin painettuja lehtiä. Vuoden 2016 tietojen mukaan painettuja kausijulkaisunimekkeitä on 242 ja verkkolehtiä 31070 nimekettä. Kuvasta 8 näkee, että painettujen kausijulkaisujen tilaukset ja nimekemäärät ovat laskeneet vuosien 2014 ja 2016 välillä. Verkkolehtien nimekemäärä on kasvanut huomattavasti vuodesta 2014 vuoteen 2015, mutta vuosien 2015 ja 2016 määrä on laskenut hieman. (KITT2 – Tieteellisten kirjastojen tilastotietokanta 2017b.)

B.3 Saapuvat kausijulkaisut	Turun AMK, 2014	Turun AMK, 2015	Turun AMK, 2016
B.3.1 Painetut ja mikromuotoiset kausijulkaisut			
kausijulkaisutlausten määrä	462	428	296
kausijulkaisunimekkeiden määrä ***	357	333	242
joista ostettuja	305	294	173
sanomalehtitilausten määrä	14	13	11
- sanomalehtinimekkeiden määrä	6	5	5
B.3.2 Elektroniset			
Verkkolehdet, nimekettä ***	13 446	31 145	31 070
B.3.3 Kausijulkaisut yhteensä			
kausijulkaisuttilaukset	13 908	31 573	31 366
kausijulkaisunimekkeet	13 803	31 478	31 312

Kuva 8. Lehdet Turun amk. (Lähde: KITT2 – Tieteellisten kirjastojen tilastotietokanta 2017b)

Kuva 9. Satakunnan ammattikorkeakoulun Porin yksikön kirjastosta.

5.3 Digitalisoituminen ja kokoelmapolitiikka

Sekä Haaga-Helien, Satakunnan että Tampereen ammattikorkeakoulujen kampuskirjastoissa on huomattu digitalisoitumisen vaikutukset kokoelmapolitiikkaan. Haastatteluista selvisi myös, että elektroniseen aineistoon käytetään enemmän rahaa kuin painettuun. Elektroninen aineisto on kasvava osa kokoelmapolitiikkaa.

Jussi Kärjen mukaan Satakunnan ammattikorkeakoulun kirjastossa digitalisoituminen on alkanut vaikuttaa kokoelmapolitiikkaan jo ennen kuin muualla on alettu puhua aiheesta. Digitalisoituminen myös vaikuttaa vuosi vuodelta enemmän. Siellä oli myös pilottikokeilu e-kirjoista Sanoma Pron kanssa. Pilotissa testattiin Sanoma Pron teknisten alustojen soveltuvuutta ammattikorkeakoulukirjastojen käyttöön. Lisäksi kokeilussa testattiin erilaisia lainausmalleja. Digitalisoitumisen vaikutukset näkyvät etenkin painettujen lehtien tilauksissa, jotka ovat pienentyneet etenkin viimeisen kahden vuoden aikana.

Vaikutukset näkyvät myös painetun aineiston hankinnassa. Haaga-Helian ammattikorkeakoulun kampuskirjastoissa mietitään entistä tarkemmin, mitä painettua aineistoa hankitaan.

Ja just se, että painetussa ollaan entistä harkitsevaisempia, et se että niitä ei vaan ihan... vaan hankita ja hankita hankkimisen vuoksi, vaan hyvinkin miettimällä, että mitä, mitä tarvitaan ja mitä ei, mikä menee, et se jotenkin se on niinku tullu tiukemmaksi se seula siinä. (Marja Puntalo 18.9.2017.)

Tampereen ammattikorkeakoulun kirjastoissa digitalisoitumisen vaikutukset nähdään siinä, että aineistoa pyritään hankkimaan mahdollisimman paljon elektronisena. Kokoelmapolitiikka on muuttunut digitalisoitumisen myötä, mutta käytännöt eivät ole muuttuneet paljoa.

Itse asiassa aika paljonkin on muuttunu ja kylhän niinku meillä tavoite on se, että oltais mahdollisimman paljon e (elektroninen), ihan sen takia, että saavutettavuus, käytettävyys, meidän asiakkaiden näkökulmasta olis parempi, mutta tota... olkoonkin et se on muuttanu meidän kokoelmapolitiikkaa, niin käytännöt ei ehkä kuitenkaan oo muuttunu vielä kovin hirveesti. (Kaisa Rissanen 26.10.2017.)

Myös toimintatavat digitaalisuuden sisällä ovat muuttuneet. Tampereen ammattikorkeakoulussa Finna on havaittu hyväksi hakupalveluksi. Asiakkaat toivovat kokotekstimuotoisia hakutuloksia, eikä ole välttämättä väliä, onko kyseessä kirja vai lehti.

-- me operoidaan myös sen digitaalisuuden sisällä niinku uusilla menetelmillä ikään kuin ja uusilla periaatteilla, mutta se on se Google-tyyppinen haku ja kokotekstivastaus, niin se on varmaan kaikkien asiakkaiden toive, eikä ne sit kauheesti mieti, et onko se kirja vai lehti, jos niinku matchaa siihen niitten toiveeseen. Et Finnahan on ollu aika hyvä. -- et siellä niinku, mä luulen, että meilläkin lehtien käyttö, jos vaan niinku löytyy oikeet hakusanat, niin sen kautta lisääntyy. (Kaisa Rissanen 26.10.2017.)

Haaga-Helian ammattikorkeakoulun kirjaston kokoelmapolitiikka löytyy ammattikorkeakoulun verkkosivuilta ja on siellä vapaasti nähtävissä. Myös Tampereen ammattikorkeakoulun kirjaston kokoelmapolitiikka on kirjaston asiakkaiden nähtävissä ammattikorkeakoulun intranet-sivuilla. Satakunnan ammattikorkeakoulun kirjaston kokoelmapolitiikka ei ole ainakaan vielä asiakkaiden nähtävissä, mutta mahdollisesti tulee myös asiakkaiden nähtäväksi.

5.4 Aineiston hankinta

Elektronista aineistoa hankitaan paljolti paketteina. Paketteina hankitaan sekä kirjoja että lehtiä. Pakettien mukana tulee myös aineistoa, jota ei välttämättä käytetä ollenkaan, mutta se on kuitenkin mukana kokoelmassa. Painetut kirjat ja yksittäiset e-kirjat hankitaan tarpeeseen.

-- mut tietysti sit taas painettu kokoelma, niin se on enemmän niinku tarpeeseen hankittua, mutta tuolla tulee e:ssä (elektronisessa), saattaa tulla noissa... tietysti yksittäiset e-kirjat hankitaan kans niin puhtaasti tarpeeseen, mutta noissa pake-teissa voi tulla mukana -- semmosta, mitä ei koskaan käytetä, mutta joka tietysti sitten määrällisesti näkyy täällä niinku aika isoina --. (Eeva Hyöty-Klinga 18.9.2017.)

Haaga-Heliassa lehdet hankitaan pääsääntöisesti elektronisena, mikäli mahdollista. Poikkeuksena on lehdet, joiden paperiversio on opetuksessa välttämätön. (Haaga-Helia 2014.)

Satakunnan ammattikorkeakoulun kirjastoissa keskustellaan opettajien kanssa siitä, hankitaanko verkkokirjoja kursseille. Satakunnan ammattikorkeakoulussa kurssiaineisto on siirtynyt paljolti sähköiseen muotoon. Vuodesta 2014 lähtien yli puolet aineistomäärärahoista on mennyt digitaalisen aineiston hankintaan. Myös Haaga-Helian ja Tampereen ammattikorkeakouluissa elektroniseen aineistoon kuluu yhä enemmän aineistomäärärahoja (KITT2 – Tieteellisten kirjastojen tilastotietokanta 2017c, 2017d).

Digitalisoitumisen vaikutukset on havaittu myös Tampereen ammattikorkeakoulun kirjastoissa. Sisältö on tärkeä tekijä hankinnassa. Elektronisessa aineistossa toimintatavat ovat erilaiset, joten on opeteltu uusia tapoja hankkia aineistoa. Digitaalisen aineiston hinta saattaa olla niin korkea, että hankitaan mieluummin painettu kirja.

-- sisältölähtöisesti toki lähetään aina liikkeelle, ja tota varsinkin nää e-aineistot, anteeks, e-kirjat, ne on niinku pakottanu myös siihen, että opetellaan uusia tapoja hankkia ihan siis niinku, miten ostetaan, koska niis on erilaiset toimintatavat, ja sit niinku mä sanoin, että niinku nää aineistopakettit, no pelkästään jo senkin takia, et niis on niin kova hinta --.

Et päällekkäishankintaa siis vältetään, muuta tota joissain tapauksissa myös hinnoittelupolitiikka pakottaa hankkimaan p:tä (painettua), et varsinkin kotimaisessa aineistossa digitaalisen version hinta voi olla aivan kohtuuton. (Kaisa Rissanen 26.10.2017.)

5.5 Kurssikirjakokoelma

Haaga-Helian ammattikorkeakoulun kirjastojen kokoelmapolitiikassa kerrotaan, että kurssikirjallisuutta hankittaessa tarkistetaan, onko aineisto saatavana e-kirjana (Haaga-Helia 2014). Kurssikirjaoja hankitaan pääsääntöisesti elektronisena. Kurssikirjoja hankitaan kuitenkin myös painettuna.

-- kokoelmapolitiikassakin sanotaan, ja ylipäätäänsä meillä hankitaan kurssikirjasta aina e-versio, jos se on saatavana -- Nii, me ei olla menty siihen niinku jotkut kirjastot on menny siihen, että ne hankkii kurssikirjoista vaan e:tä, mutta meillä on molempia. (Eeva Hyöty-Klinga 18.9.2017.)

Satakunnan ammattikorkeakoulun kirjastoissa kurssikirjoista ensimmäiseksi digitaaliseen muotoon on siirtynyt kielten aineisto. Joissain englanninkielisissä koulutusohjelmissä on käytössä ainoastaan elektroninen aineisto. Satakunnan ammattikorkeakoulussa suositaan myös byod-menettelyä (bring your own device).

Tampereen ammattikorkeakoulun kirjastoissa digitalisoitumisen vaikutukset kurssikirjakokoelmaan eivät ole valtavat. Painettuja kurssikirjoja hankitaan yhä melko paljon.

Itseasiassa vois sanoo, et yllättävän vähän, koska tota, tottakai me pyritään hankkimaan e:tä (elektronista) aina, kun on mahdollista. Täs tulee just tää kieli, kieliongelma, meil on hyvin paljon kotimaista aineistoo kurssikirjoina, ja niitä hankitaan kyllä, ei siinä mitään, et on e-kurssikirjojakin, mutta tota, meidän on pakko hankkia myös p:tä (painettua) --.

Kurssikirjat on yks semmonen meidän painopistealue, koska tota, sillä tuetaan sitä opinnoissa läpäisemistä, niin opintojen läpäisemistä, et se on niinku meillä semmonen, täällä taitaa lukeekin, juu, "painettuja kurssikirjoja suositellaan hankittavaksi enintään yksi kappale kolmea kurssilla opiskelevaa opiskelijaa kohden", mikä on aika hyvä suhde. Et se on ollu, tää on semmonen, mikä on ihan meidän niinkun talon strategia -- Mutta tota, se et miten se on niinkun vaikuttanu kurssikirjakokoelmaan, niin tosiaan niinkun on enemmän aina tietenkin e-kurssikirjoja,

mutta enemmänkin otettaisiin, jos se olis mahdollista, sanotaanko näin. Et meil ei oo niinku missään nimessä niinkun vastarintaa, vaan päinvastoin, et toivottais, että se olis helpompaa. (Kaisa Rissanen 26.10.2017.)

Elektronista aineistoa pyritään hankkimaan mahdollisuuksien mukaan, mutta painettua aineistoa hankitaan yhä paljon kurssikirjoissa. Painettujen kurssikirjojen hankinnasta on mainittu Tampereen ammattikorkeakoulun kirjastojen kokoelmapolitiikassa. Toiveena olisi, että elektronisten kurssikirjojen hankinta olisi helpompaa.

Kurssikirjojen poistoon pätevät samat kriteerit kuin muunkin aineiston poistoon. Kurssikirjoista poistetaan huonokuntoiset ja vanhentuneet kirjat. Muutaman vuoden takaisten kurssien kirjoja saatetaan säilyttää, jos vanha kurssi täytyy uusina. Elektronisia kurssikirjoja saattaa kuitenkin kadota kokoelmasta, jos ne on hankittu jonkin paketin mukana.

5.6 Käsikirjasto

Sanakirjamääritys käsikirjastosta on ”kirjakokoelma, joka tarkoitettu käytettäväksi vain sen sijoituspaikassa”. Haaga-Helian ja Satakunnan ammattikorkeakoulun kampuskirjastoilla ei ole enää käytössä käsikirjastoa. Haaga-Heliassa on kuitenkin kurssikirjoista lukusalkappaleet, joita ei lainata. Satakunnan ammattikorkeakoulun kirjastossa on sen sijaan kurssikirjoista yölainakappaleet.

-- käsikirjaston merkitys on lähinnä ollu siinä, että sitä ei uskalleta antaa talosta ulos, mutta tota, mut se ei oo semmonen perinteinen käsikirja... niinku ne on ollu yleensä hakuteoksia ja sanakirjoja ja tämmösiä, et meillä ei oikeestaan niitä oo kauheesti koskaan ollutkaan (Eeva Hyöty-Klinga 18.9.2017.)

Tampereen ammattikorkeakoulun kampuskirjastoissa on käytössä sähköinen käsikirjasto. Sähköisestä käsikirjastosta kerrotaan myös kirjaston kokoelmapolitiikassa. Painettu käsikirjatyypinen aineisto on osana kirjaston normaalia kokoelmaa.

Eliikkä täällä meillä, se lukeekin täällä jopa jossain, -- ”TAMKin kirjastossa on sähköinen käsikirjasto, hakuteokset käsikirjat, sanakirjat ja hakemistot hankitaan e-kirjoina ja -palveluina” ja käytännössä tarkoittaa sitä, että jonkun verran toki on painetussakin kokoelmassa käsikirjatyypistä materiaalia, mut se on osana normikokoelmaa. Et se on semmonen niinkun, mihinkä on niinku panostettu, että se olis niinku kaikkien käytössä verkon kautta. (Kaisa Rissanen 26.10.2017.)

5.7 Kokoelman hoidon erot

Kokoelman hoitoon kuuluu muun muassa aineiston valinta ja hankinta, käsittely, luettelointi sekä poistot. Haaga-Helian ammattikorkeakoulun kirjastossa digitaalisen kokoelman hoito koetaan helpompana kuin fyysisen kokoelman hoito. Painetun aineiston käsittelyyn kuuluu omat työvaiheensa, kun taas elektroniseen aineistoon liittyvät lisenssit. Elektroninen aineisto voidaan hankkia omaksi tai siihen voidaan hankkia käyttöoikeuksia.

Mutta sitten taas... se on niinku nii se on erilaista, kun tota painettu hankitaan ja sit se tulee, se käsitellään, se on työlästä, ja sit se poistetaan kokoelmasta, se on työlästä, siin on ne omat vaiheet, mutta taas digitaalisessa on niinku koko se hankinta, hankintaprosessi ja sit se kun digitaalisessa maailmassahan pelataan niinku lisensseillä. -- osa aineistosta hankitaan omaksi, osaan hankitaan käyttöoikeuksia tietyksi ajaksi, osaan hankitaan kappaleita, osaan hankitaan lainoja. (Eeva Hyöty-Klinga 18.9.2017.)

Satakunnan ammattikorkeakoulun kirjastossa ei havaittu suuria eroja fyysisen ja digitaalisen aineiston hoidossa prosessikaavion osalta. Jos digitaalisella aineistolla on ikuinen lisenssi, sitä ei poisteta. Muussa tapauksessa lisenssejä jatketaan tarpeen mukaan.

Tampereen ammattikorkeakoulun kirjastossa on havaittu eroja. Perustana on kuitenkin sisältö sekä painetussa että digitaalisessa aineistossa. Elektronisen aineiston hoito on enemmän sopimusneuvottelua, kun taas painetussa aineistossa työskennellään nimekkeiden parissa.

Et tottakai siin on niinku samat periaatteet periaatteessa olemassa. Mutta tota, käytännössä kun tää on sitä sopimusneuvottelua, niin kun on vuoden tai kahden sopimuksia, niin siinä pitää ikään kuin ennakoida tulevaa tilannetta --.

Painettujen julkaisujen osalla se on enemmän niinkun niiden "itemien" tai yksittäisten nimekkeitten siis kanssa puuhastelua --.

-- muuten yks semmonen mikä, jos ajattele sitä kokoelmanhoitona, en tiedä onks se oikee termi, mutta tota se, että me niinkun tiedotetaan varmasti e-aineistosta paljon enemmän kuin painetuista, et ihmiset osaa tietokannasta etsiä tiettyä kirjaa, mut sit just se et jos meille tulee joku tietty paketti, jossa on e-aineistoo tietyltä alalta, niin ne eivät tunnista sitä kokonaisuutta ja sit me niinku markkinoidaan sitä --.

Et mä en myöskään haluaisi jäädä kiinni siihen, et mikä se muoto on, vaan se sisältö on se kuningas kuitenkin, ihan sama, mitä tehdään. (Kaisa Rissanen 26.10.2017.)

Elektronisen kokoelman hoitoon kuuluu myös aineistosta tiedottaminen, sillä elektroninen aineisto saattaa olla vieraampaa kuin painettu. Tiedottaminen ja aineiston edistävät kokoelman liikkuvuutta. Kokoelman liikkuvuuden seuraaminen auttaa pysymään selvillä kokoelman hyödyllisyydestä.

5.8 Aineistopoistot

Poistot ovat tärkeä osa kokoelmatyötä. Poistokriteerit ovat pääsääntöisesti samat painetussa ja elektronisessa aineistossa. Kokoelmista poistetaan enimmäkseen vanhentunutta ja huonokuntoista aineistoa. Lisäksi aineistoa, jota ei ole lainattu paljon, poistetaan kokoelmista.

-- just kun näkee, et jotain painettua ei kovasti enää lainata, ja sit näkee, et ahaa, siitä on myös toi e-versio, nii se poistetaan, et kyl se vaikuttaa ihan selvästi... juuri viime viikolla tein aika paljon sitä, mä huomasin, et ahaa, täs on tätä, ei nää enää liiku, sit siitä on kuitenkin e-versio, niin poistanpa nämä... vie tilaa tuol hyllyssä turhaan. (Marja Puntalo 18.9.2017.)

-- poistokriteereinä, tota on sisällön vanhentuneisuus, vähäinen käyttö, huono kunto, elikkä ne on niinkun yksilöitä, että sit kun rupee kääntään tän niinku sinne e-puolelle, niin tottakai, jos sisältö on vanhaa, niin sitä joutuu miettimään, jätetäänkö --. (Kaisa Rissanen 26.10.2017.)

Satakunnan ammattikorkeakoulun kirjastossa digitalisoituminen on vaikuttanut esimerkiksi kausijulkaisujen poistoon. Myös kaksoiskappaleita on poistettu, ja kurssikirjoistakin on vähemmän kappaleita, jos niistä on saatavana myös elektroninen versio.

Tampereen ammattikorkeakoulun kirjastossa digitalisoituminen on vaikuttanut poistoihin melko paljon. Siellä ollaan tyytyväisiä, että esimerkiksi eri alojen standardeja on voitu poistaa, kun tilalle on saatu elektroninen versio.

Joo, toki me ollaan aina sillä tavalla kovin iloisia, että jos digitaalinen aineisto, niinku, jos sanotaan nyt vaikka joku standardit tai jotkut muut tämmöset, meillä on eri alojen standardeja, jos ne voi poistaa kylmästi kokoelmasta, niin et silloin jos tulee niinkun täydentävä... täydellinen oikeestaan, palvelu, joka korvaa, niin silloin

kyllä ehdottomasti poistetaan mielellään. Että kyl se on, on tota vaikuttanut aika paljonkin. Ja helpottanu meidän elämää, et me eletään niinku kahdessa todellisudessa. Että kyllä on, on vaikuttanut poistoihin paljonkin. (Kaisa Rissanen 26.10.2017.)

Elektroninen aineisto saattaa olla erittäin hyvä vaihtoehto korvaamaan painettu aineisto. Elektroninen aineisto on hyödyksi kirjaston henkilökunnalle, jos se koetaan helpommaksi kuin painettu aineisto.

5.9 Asiakkaiden toiveet aineiston hankinnassa

Asiakkaiden toiveet vaikuttavat elektronisen aineiston hankintaan. Asiakkaat ovat alkaneet tottua elektronisen aineiston käyttöön, ja kysyvät siitä ja sen käytöstä. Esimerkiksi kirjaston chat-palvelussa asiakkaat voivat kysyä e-kirjoista ja niiden käytöstä.

Sen huomaa ihan tossa asiakasarjessakin, että, mulla on tänä syksynä ei oo yhtään sellasta chat-vuoroo ollut, että ei olis kysytty e:n käytöstä. Nyt se alkaa niinku myös olla siellä vastaanottajien päässä, että ne huolii sitä paremmin. (Marja Puntalo 18.9.2017.)

Haaga-Helian ja Tampereen ammattikorkeakoulujen kirjastoissa on asiakkailta tullut toiveita e-kirjojen suhteen. Kun painettua kirjaa ei ole saatavilla, asiakas saattaa kysyä e-versiota. E-kirjoista esitetään myös enemmän hankintapyyntöjä.

Mutta nyt on alkanu tulla jokunen semmonen jo tossa niinku oli nytkin viime viikolla tuli, että on painettu kirja kovin kysytty, niin nyt ei tota niin niin ei pyydettykään lisäkappaleita, opiskelija pyytäneen vaan oli pyytäneen e-versiota, että onko saatavana. (Eeva Hyöty-Klinga 18.9.2017.)

-- niin että e-kirjoja osataan jo, niinku toivoo ja niihin esitetään niinku enemmän niinku semmosta hankintapyyntöä.

-- mä väitän et me ollaan semmosessa välitilassa tosiaan, että tää kehityskaari ei ole suinkaan lähelläkään loppuaan. Ja tota nyt esimerkiks on jo nähtävissä, että saadaan enemmän positiivista palautetta e-kirjoista, ja niitä niinkun toivotaan. (Kaisa Rissanen 26.10.2017.)

Myös Satakunnan ammattikorkeakoulun kirjastoissa asiakkaiden toiveet vaikuttavat digitaalisen aineiston hankintaan. Opettajilla ja opiskelijoilla on erilaiset tarpeet kirjojen

suhteet. Monet opiskelijat haluaisivat painetun kirjan käyttöönsä. Kirjaston henkilökunta keskustelee opettajien kanssa ennen kurssien alkua, jotta selvitetään mitä aineistoa kurssille hankitaan. Opettajien digitaidot ovat myös lisääntyneet, sillä opettajia koulutetaan e-aineiston käyttöön liittyen.

5.10 Muut huomiot

Haastatteluista ilmeni lisäksi se, että digitalisoituminen on vaikuttanut kirjastojen tiloihin. Kun fyysistä aineistoa poistuu, vapautuu tilaa muuhun käyttöön. Satakunnan ammattikorkeakoulun kirjastossa tilaa on vapautunut esimerkiksi ryhmätyöskentelyyn.

Ihan käytännössä se näkyy, siinä et meillä on hyllyjä jo poistettu tuolta. Painettu vähenee niin selvästi. Hyllyjä on viety pois. (Marja Puntalo 18.9.2017.)

-- joudutaan tilojen takia miettimään, että e ei ole ainoastaan sen takia niinkun suositeltavaa, että se olis jotenkin hienoo ja "mageeta" ja uudistuksellista, mut myös se, että meidän kirjastojen tilat alkaa olla aika rajoitetut. (Kaisa Rissanen 26.10.2017.)

Tilojen lisäksi muutoksia on tapahtunut myös aineostojen osalta. Satakunnan ja Tampereen ammattikorkeakoulujen kirjastoissa on jo osittain luovuttu viitetietokannoista. Digitalisoituminen on muuttanut kokoelmapolitiikkaa, mutta muutoksia on tapahtunut myös digitalisoitumisen sisällä.

Viitetietokannat on tosiaan käytännössä lopetettu, koimme että rahat kannattaa käyttää verkkokirjoihin ja -lehtiin. Muutama kotimainen on edelleen olemassa (Aleksi, Arto, Medic) mutta varsinkin Aleksin jatkosta olemme keskustelleet kriittisesti. (Jussi Kärki, sähköposti 3.11.2017.)

-- silloinhan tuli paljon esim. viitetietokantoja, mut niistä me ollaan pikkuhiljaa luovuttu itse asiassa, et ei meidän niinkun, meidän asiakkaat toivoo niinkun ehdottomasti kokotekstiä, et jos aatellaan, et siinä niinku mun mielestä on myös tapahtunu muutosta, ei pelkästään niinku että kokoelmapolitiika olis muuttunu digitalisoitumisen myötä, myös siellä digitalisoitumisen sisällä on päässyt tapahtumaan jo muutosta. (Kaisa Rissanen 26.10.2017.)

Tampereen ammattikorkeakoulun kirjasto tarjoaa Tampereen ammattikorkeakoulun opiskelijoille ja henkilökunnalle ilmaiset kaukopalvelulainat. Lisäksi Tampereen

ammattikorkeakoulun kirjasto hyödyntää muita alueen kirjastoja, eikä välttämättä hanki aineistoa, jota on saatavilla muualla lähialueen kirjastoissa:

-- että me kaiken kaikkiaan pyritään huomioimaan se, mitä alueen muut kirjastot tarjoaa. Et Tamperehan on silleen tavallaan vähän poikkeuksellinen, jos ajatellaan pienempiä paikkoja, et meillähän on niinkun, meil on äärettömän hyvä yliopiston kirjasto, meil on teknillisen yliopiston kirjasto, meillä on poliisiammattikorkeakoulun kirjasto, yleinen kirjasto, sitten toisen asteen kirjasto ja me. Eliikkä tota tääl on niinku ympäristössä myös semmosta, et me pyritään jonkun verran siihen että ei kaikkee samaa esimerkiks niinku hankita, et jos ajatellaan että jos meillä on tuolla niinku kulttuuripuolta koulutuksessa, niin yleinen kirjasto pystyy aika moneen asiaan vastaamaan. -- "TAMKin kirjaston kokoelma on käyttökokoelma. ei varastokoelma." Niin meille, me ei voida eikä pyritäkään lupaamaan sitä, et meiltä löytyy kaikki ja esim. niinku taustat joka materiaaliin. Mutta olennaista on se, että me käytetään aika paljon kaukopalvelua, ja se on maksutonta TAMK:laisille. Eliikkä se on osa meidän kokoelmapolitiikkaa, että he saa sitten, et kun me ei pyritä tarjoo kaikkee, niin me pyritään jeesaan kyl sitten taas siinä, et he saa aineistot käyttöön. (Kaisa Rissanen 26.10.2017.)

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Digitalisoituminen ja digitalisaatio vaikuttavat paljon eri aloihin. Ne muuttavat ihmisten kanssakäyntiä ja käyttäytymistä. Digitalisoituminen tarjoaa paljon mahdollisuuksia työskentelyyn ja sen tehostamiseen.

Digitalisoituminen ja digitalisaatio vaikuttavat paljon myös kirjastoalaan. Niiden myötä kirjastot kohtaavat uusia mahdollisuuksia ja haasteita. Digitaalisen aineiston lisääntyminen vaikuttaa kirjaston tiloihin. Tilaa vapautuu muuhun käyttöön, esimerkiksi ryhmätyötiloiksi. Digitalisoitumisen haasteina kirjastoalalla on muun muassa aineiston uudentulokset säilytys- ja tallennusmuodot. Myös henkilökunnan tulee jatkuvasti kehittää omaa osaamistaan teknologian kehittyessä.

Tämän työn tavoitteena oli selvittää, miten digitalisoituminen on vaikuttanut korkeakoulukirjastojen kokoelmapolitiikkaan. Tavoitteena oli myös kerätä hyödynnettävää tietoa Turun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelulle.

Haastatteluista kertyi hyvin tietoa. Niistä selvisi, että digitalisoituminen on vaikuttanut paljonkin kirjastoihin ja niiden kokoelmapolitiikkaan. Osaan kirjastojen toiminnasta digitalisoituminen on vaikuttanut enemmän, osaan vähemmän. Myös eri kirjastoissa digitalisoituminen on vaikuttanut eri tavoin. Eroja esiintyy esimerkiksi siinä, miten fyysisen ja digitaalisen kokoelman hoito eroaa toisistaan. Toisissa kirjastoissa ero on koettu huomattavaksi, kun taas toisissa kirjastoissa ei koeta eroa juuri olevan. Myös esimerkiksi käsikirjastot ovat kokeneet muutoksen digitalisoitumisen myötä. Joissain korkeakoulukirjastoissa ei ole enää varsinaista käsikirjastoa, vaan esimerkiksi digitaalinen käsikirjasto tai yölainakappaleista koostuva kokoelma.

Korkeakoulukirjastoissa digitalisoituminen on vaikuttanut kokoelmien kokoon. Elektronisen aineiston osuus kokoelmista kasvaa, sillä sitä hankitaan yhä enemmän. E-kirjojen osuus kokoelmista on kasvanut melkoisesti digitalisoitumisen myötä. Lehdistä suuri osa on verkkolehtiä, ja niiden määrä verrattuna painettuihin lehtiin on valtava. E-kirjoja ja verkkolehtiä hankitaan paljon paketteina, mikä lisää elektronisen aineiston määrää paljon. Aineistoa pyritään hankkimaan mahdollisuuksien mukaan paljolti elektronisena. Myös kurssikirjoja hankitaan paljon e-kirjoina, mutta myös painettuna, mikäli e-versio ei ole mahdollinen tai se on liian kallis. Toiveena olisikin elektronisen aineiston hankinnan helpottuminen.

Digitalisoituminen on myös vaikuttanut kirjastojen kustannuksiin. Suuri osa aineistomäärärahoista menee elektroniseen aineistoon, sillä elektronista aineistoa hankitaan entistä enemmän. Lisäksi elektroninen aineisto on vielä melko kallista, joten se vaikuttaa kirjastojen kustannuksiin.

Aineiston poistoon pätevät pitkälti samat kriteerit elektronisen ja painetun aineiston osalta. Yleisinä syinä poistoille ovat vanhentunut sisältö, huono kunto ja vähäinen käyttö. Digitalisoitumisen myötä painettua aineistoa on voitu poistaa enemmän, kun tilalle on saatu elektronista aineistoa. Saatetaan myös kokea työtä helpottavaksi, kun painettu aineisto voidaan poistaa, kun tilalle on saatu hyvä korvaava e-versio.

Asiakkaat ovat tottuneet elektronisen aineiston käyttöön ja lainaavat sitä entistä enemmän. Asiakkaat saattavat toivoa ja kysyä elektronista aineistoa painetun sijaan. Lisäksi asiakkaat ehdottavat hankintapyyntöjä elektroniseen aineistoon.

Digitalisoituminen ja sen vaikutukset kirjastoihin on hyvä ja mielenkiintoinen tutkimuskohde myös tulevaisuudessa, sillä digitaalinen maailma kehittyy koko ajan. Kehitys on nopeaa, ja kirjaston on tärkeää pysyä mukana digitalisoitumisen muutoksissa. Kirjaston henkilökunnan tulee yhä enemmän osata käyttää digitaalisia aineistoja ja osata opastaa asiakkaita niiden käytössä. Digitalisoitumisella on suuri vaikutus kirjastojen kokoelmiin, mikä vaikuttaa myös kirjastojen toimintaan. Digitaalisen aineiston lisääntyminen muuttaa kirjastojen kokoelmapolitiikkaa ja aineiston käsittelyä, mikä on kiinnostavaa kirjastoalan tulevaisuuden kannalta. Jo muutaman vuoden kuluttua digitaalisen aineiston määrä on saattanut kasvaa valtavasti, ja aineistomuodot ovat saattaneet muuttua ja kehittyä.

LÄHTEET

Allison, D. A. K. 2013. The patron-driven library: A practical guide for managing collections and services in the digital age. Oxford: Chandos Pub.

Collier J. & Berg S. 2011. Student Learning and E-books. Teoksessa Polanka, S. 2011. No shelf required: E-books in libraries. Chicago: American Library Association.

Crosetto A. 2012. Weeding E-books. Teoksessa Polanka, S. (toim.) No shelf required: 2, Use and management of electronic books. UK ed. London: Facet Publishing.

Doll, C. A. & Barron, P. P. 2002. Managing and analyzing your collection: A practical guide for small libraries and school media centers. Chicago: American Library Association.

FinELib. 2017. Viitattu 23.11.2017. <https://www.kivi.fi/display/finelib/Tervetuloa>

Gillham, B. 2005. Research Interviewing. Maidenhead: McGraw-Hill International (UK) Ltd.

Haaga-Helia -> Palvelut -> Kirjasto- ja tietopalvelut -> Aineistot -> Kokoelmapolitiikka. 2014. Viitattu 3.12.2017. <http://www.haaga-helia.fi/fi/palvelut/kirjasto/aineistot/kokoelmapolitiikka>

Haaga-Helia -> Palvelut -> Kirjasto- ja tietopalvelut -> Aukioloajat ja yhteystiedot. 2017. Viitattu 2.12.2017. <http://www.haaga-helia.fi/fi/palvelut/kirjasto/aukioloajat-ja-yhteystiedot?userLang=fi>

Hakala, J. 2014. Kirjasto muuttuvassa tietoympäristössä. Teoksessa Inkinen, T., Löytönen, M., & Rutanen, A. (toim.) Kirja muuttuvassa tietoympäristössä. [Helsinki]: Suomen tietokirjailijat, 151-164. https://www.suomentietokirjailijat.fi/media/kirja-muuttuvassa-tietoymp_169x224_final.pdf

Hirsijärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu - Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus Helsinki University Press.

Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvaara, J. 2017. Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino.

IFLA. 2001. Viitattu 22.11.2017. <https://www.ifla.org/files/assets/acquisition-collection-development/publications/qcdp-en.pdf>

Kansallinen digitaalinen kirjasto 2017. Asiakasliittymä Finna. Viitattu 18.1.2017. <http://www.kdk.fi/fi/asiakasliittyma>

Karvonen, M. 2012. Digitizing materials of libraries, museums and archives. Scandinavian Library Quarterly. Volume 45 NO. 2 2012. Viitattu 18.1.2017. <http://slq.nu/?article=volume-45-no-2-2012-9>

KITT2 – Tieteellisten kirjastojen tilastotietokanta. 2017. (Satakunnan AMK) Viitattu 13.12.2017. <https://yhteistilasto.lib.helsinki.fi/?orgs=52&years=2014%2C2015%2C2016&stats=1%2C2%2C3%2C4%2C5%2C6%2C482%2C491%2C498#results>

KITT2 – Tieteellisten kirjastojen tilastotietokanta. 2017. (Turun AMK) Viitattu 13.12.2017. <https://yhteistilasto.lib.helsinki.fi/index.php?orgs=120&years=2014%2C2015%2C2016&stats=1%2C2%2C3%2C4%2C5%2C6%2C482%2C491%2C498#results>

KITT2 – Tieteellisten kirjastojen tilastotietokanta. 2017. (Haaga-Helia AMK) Viitattu 13.12.2017. <https://yhteistilasto.lib.helsinki.fi/?orgs=554&years=2014%2C2015%2C2016&stats=1%2C2%2C3%2C4%2C5%2C6%2C482%2C491%2C498#results>

KITT2 – Tieteellisten kirjastojen tilastotietokanta. 2017. (Tampereen AMK) Viitattu 13.12.2017. <https://yhteistilasto.lib.helsinki.fi/?orgs=585&years=2014%2C2015%2C2016&stats=1%2C2%2C3%2C4%2C5%2C6%2C482%2C491%2C498#results>

Koiranen, I., Räsänen, P. & Södegård, C. 2016. Mitä digitalisaatio tarkoittaa kansalaisen näkökulmasta?. *Talous ja yhteiskunta*, 3/2016, s. 24–29. Palkansaajien tutkimuslaitos. Viitattu 18.1.2017. <http://www.labour.fi/ty/tylehti/ty/ty32016/ty32016pdf/ty32016KoiranenRasanenSoder-gord.pdf>

Mikkonen P. & Peltonen I. 2017. Kotimaisia e-kurssikirjoja korkeakouluille - FinELibin e-kurssikirjaprojektin loppuraportti. Viitattu 5.12.2017. https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/130621/FinELibin_e_kurssikirjaprojekti_KK_julkaisusarja_1_2017.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Oino, S. & Peltonen, A. Asiakkaat elektronisten kirjojen hankkijoina – asiakaslähtöiset hankintamallit Tampereen teknillisessä yliopistossa. *Signum*, [S.I.], v. 49, n. 2, p. 7–12, syys. 2017. ISSN 2242-9468. Viitattu 14.12.2017. Saatavilla: <https://journal.fi/signum/article/view/65631>

Paavonheimo, J. 2006. Digitaalisen ja painetun rajalla: Kirjoituksia kirjasta, digitaalisuudesta ja kirjastosta. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.

Rahka, F. 2014. Miten digitalisaatio muuttaa kirja-alaa. Kirjasto muuttuvassa tietoympäristössä. Teoksessa Inkinen, T., Löytönen, M., & Rutanen, A. (toim.) *Kirja muuttuvassa tietoympäristössä*. [Helsinki]: Suomen tietokirjailijat, 139-150. https://www.suomentietokirjailijat.fi/media/kirja-muuttuvassa-tietoymp_169x224_final.pdf

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2009. Menetelmäopetuksen tietovaranto KvaliMOTV – Kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto Tampereen yliopisto. http://www.fsd.uta.fi/fi/julkaisut/motv_pdf/KvaliMOTV.pdf

Saarti, J. 2016. The open future of Finnish academic libraries. *Scandinavian Library Quarterly*. Volume 49 NO. 4 2016. Viitattu 18.1.2017. <http://slq.nu/?article=volume-49-no-4-2016-16>

Satakunnan ammattikorkeakoulu -> Etusivu -> Kirjasto -> Yhteystiedot ja aukioloajat. Viitattu 2.12.2017. <http://www.samk.fi/kirjasto/yhteystiedot-ja-aukioloajat/>

Satakunnan ammattikorkeakoulu -> Etusivu -> SAMK -> Kampukset -> Kuninkaisten kampus. Viitattu 14.12.2017. <http://www.samk.fi/kuninkaisten-kampus/>

Satakunnan ammattikorkeakoulu -> Etusivu -> SAMK -> Kampukset -> SAMK-kampus Pori. Viitattu 14.12.2017. <http://www.samk.fi/tietoa-meista/kampukset/samk-kampus-pori-2/>

Satakunnan ammattikorkeakoulu -> Etusivu -> SAMK -> Kampukset -> SAMK-kampus Rauma. Viitattu 14.12.2017. <http://www.samk.fi/tietoa-meista/kampukset/samk-kampus-rauma/>

Satakunnan ammattikorkeakoulu -> Etusivu -> SAMK -> Kampukset -> Taidekouluun kampus. Viitattu 14.12.2017. <http://www.samk.fi/tietoa-meista/kampukset/taidekoulu/>

Schell L. 2011. *The Academic Library E-books*. Teoksessa Polanka, S. 2011. *No shelf required: E-books in libraries*. Chicago: American Library Association.

Skarstein, V. M. 2012. Editorial: The digital library. *Scandinavian Library Quarterly*. Volume 45 NO. 2 2012. Viitattu 18.1.2017. <http://slq.nu/?article=volume-45-no-2-2012-9>

Tampereen ammattikorkeakoulu -> Kirjasto. Viitattu 2.12.2017. <http://www.tamk.fi/web/lib/etusivu>

Tampereen ammattikorkeakoulu -> Kirjasto -> Mediapolis. Viitattu 14.12.2017. <http://www.tamk.fi/web/lib/mediapolis>

Tampereen ammattikorkeakoulu -> Kirjasto -> Musiikkiakatemia. Viitattu 14.12.2017.
<http://www.tamk.fi/web/lib/musiikkiakatemia>

Tampereen ammattikorkeakoulu -> Kirjasto -> Pääkampus. Viitattu 14.12.2017.
<http://www.tamk.fi/web/lib/paakampus>

Wilén, R. Aineiston poistaminen kokoelmien kehittämisen työvälineenä. Signum, [S.l.], huhti. 2011. ISSN 2242-9468. Viitattu 14.12.2017. Saatavilla: <https://journal.fi/signum/article/view/4059>

Wilén, R. & Kortelainen, T. 2007. Kirjastokokoelmien kehittämisen ja arvioinnin perusteet: teoria, menetelmät, käytäntö. Helsinki: Palmenia.

Haastattelukysymykset

1. Kokoelman koko, painetun ja e-aineiston suhde? e-kirjat ja painetut, e-lehdet ja painetut lehdet
2. Onko kirjaston kokoelmapolitiikka muuttunut digitalisoitumisen myötä? Jos on niin miten?
3. Miten digitalisoituminen on vaikuttanut aineiston hankintaan?
4. Miten paljon digitaalista aineistoa hankitaan fyysiseen aineistoon verrattuna?
5. Miten digitalisoituminen on vaikuttanut kurssikirjakokoelmaan? (hankinta/poisto)
6. Onko digitalisoituminen vaikuttanut käsikirjaston kokoelmaan? Onko käsikirjastoa yleensä käytössä?
7. Miten digitaalisen kokoelman hoito poikkeaa fyysisen kokoelman hoidosta?
8. Poistetaanko esimerkiksi e-kirjoja kokoelmista samaan tapaan kuin painettuja kirjoja?
9. Onko digitalisoituminen vaikuttanut aineistopoistoihin?
10. Ovatko kirjaston asiakkaiden toiveet vaikuttaneet digitaalisen aineiston hankintaan? Hankitaanko painettu, vaikka on jo e-kirja?
11. Onko kirjaston kokoelmapolitiikka / hankintapolitiikka asiakkaiden nähtävissä kirjaston www-sivuilla tai korkeakoulun intranetissä?